

УКРАЇНА: ВІД ЛИТОВСЬКОЇ ДО ЛІМІТРОФНОЇ РУСІ?

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 3(30), с. 9–15

Введено та всебічно обґрунтовано поняття “лімітрофної Русі” як унікального геополітичного та цивілізаційно-культурного феномену в контексті становлення й розвитку української державності. Визначено способи та перспективи подолання лімітрофності через формування власної цивілізаційно-культурної моделі розвитку.

Нині доводиться констатувати, що за двадцятиріччя незалежності Україна не впоралася зі стратегічним завданням європейської, регіональної та субрегіональної інтеграції: успіхи на цих напрямках мали в основному інституційно-процедурний характер (Рамкова угода про партнерство і співробітництво з ЄС, членство в Раді Європи, Центральноєвропейській ініціативі, ОЧЕС, СОТ тощо) і практично не позначилися на конкурентних позиціях національної економіки.

Водночас на пострадянському, євразійському напрямках розвиток інтеграції України з політичних міркувань було або заблоковано (відсутність членства в СНД, ЄврАзЕС, фактичний вихід з проекту ЄЕП), або переведено у неперспективний з позицій конкурентоспроможності формат (ГУАМ, де партнерами України виступають економічно слаборозвинені країни з невирішеними гострими територіальними конфліктами).

Якщо за загальноприйнятими у світі критеріями оцінити місце України у світовому науковому просторі, результати мають приголомшуюче невтішний вигляд: згідно з базою даних SCOPUS, що віддзеркалює внесок України в усі галузі науки і технології за останні 12 років, за показником умовного внеску в науку на душу населення Україна поступається США в 46,1 раза, Німеччині — в 33,8, Франції — в 29,5, Польщі — в 6 разів, Росії — в 2,5 раза [1]. Отже, нині в Україні ситуація, що відбувається на світовому чи принаймні європейському рівні — це те, що залишилося від “радянсько-імперської” спадщини. Практично все, що виникло в Україні після незалежності, поки носить яскраво виражений лімітрофний характер і позбавлене ознак світового чи європейського генія.

Слід відзначити, що термін “лімітрофні держави” активно використовувався у європейській геополітиці міжвоєнного періоду. Російський філософ історії і політолог В. Л. Цимбурський осучаснив дане визначення, прив’язавши його до сформульованого ним поняття “міжцивілізаційного поясу”, де виникають геополітично нестабільні прикордонні зони, “території-протоки” між “цивілізаційними платформами” з порушеною спадкоємністю традицій, безладними системами господарювання і формами самоідентифікації населення. Цей раніше відомий термін був знову активізований у лексиці сучасної політології — тепер уже стосовно нових держав, які продекларували свій суверенітет у період розпаду СРСР [2].

В українській політології термін “лімітроф” стосовно України ввів відомий український філософ, політолог та соціолог, член-кореспондент НАН України М. І. Михальченко, який визначає ним особливий, прикордонний стан України, вигідний країнам Заходу і Росії, оскільки дає їм змогу уникнути безпосереднього військового контакту на кордоні [3].

Ось характерні риси держави-лімітрофа, цілком властиві сучасній Україні:

1. Лімітроф не є самостійним суб’єктом геополітики, виступаючи об’єктом у геополітичній грі великих держав та інших акторів міжнародних відносин.
2. Внутрішня політика лімітрофа визначається його роллю у протистоянні геополітичних центрів сили і підпорядкована логіці такого протистояння.
3. Національно-державна зовнішньополітична ідентичність лімітрофа визначається його перебуванням на “санітарному кордоні”, у

прикордонній “сірій зоні” тощо, а тому формальне визнання суверенітету та державної самостійності супроводжується дефіцитом реального визнання лімітрофа (“тонке” визнання замість “щільного” визнання), як, наприклад, фактичне невизнання і Заходом, і Росією права України на членство в НАТО.

Для лімітрофів “санітарного кордону” 20–30-х років ХХ ст. була характерна потужна етнічна мобілізація титульної нації, що виявилася у чітко заявленій і твердо обстоюваній національно-державній та етнополітичній ідентичності (Польща, Фінляндія, прибалтійські держави). Для нинішніх лімітрофів (Україна, Молдова, з істотними застереженнями Білорусь) характерні конфліктуючі етнополітичні та культурно-цивілізаційні ідентичності. Для України та Молдови це виявляється в різких коливаннях курсу внутрішньої (у тому числі культурно-гуманітарної) і зовнішньої політики: від квазіпроросійського, що спирається на пострадянську ментальність, до формально ультрапроєвропейського (насправді ж дуже далекого від європейських стандартів демократичності, верховенства права, етнонаціональної толерантності тощо).

Нині, по суті, держави Центрально-Східної Європи, що увійшли до ЄС і НАТО, виступають напівпериферією, а лімітрофні Україна і Молдова — периферією, “прикордонними швами” Європи і геокультурною напівпериферією Росії.

Логіка поведінки лімітрофів визначається геополітичними реаліями міжцивілізаційного прикордоння, “санітарного кордону” між цивілізаційними світами або геополітичними полюсами. Лімітрофів сприймають передусім з позицій логіки геополітичної гри, а не з позицій їх національної самодостатності. Так сприймали під кінець Першої світової війни УНР і Українську державу країни Антанти, Німеччина, Австро-Угорщина і більшовицька Росія. Так сприймали Україну президент США Джордж Буш-старший і його європейські союзники восени 1991 р.

Для лімітрофності характерний пріоритет інституційних цілей над реальними національно-державними завданнями, таких як: домогтися “входження до СОТ”, “членства в НАТО”, “асоційованого членства в ЄС” і т. д. замість того, щоб висувати пріоритети стабільності і процвітання, підбираючи під них відповідні інституційні рамки та інструменти. Як зазначає відомий вітчизняний політолог проф. Г. Почепцов: “Матеріальне виробництво в лімітрофах відсувається на задній

план порівняно з іміджевими, культурними, споживацькими завданнями” [4].

Після Помаранчевої революції Україна мала шанс виступити повнокровною європейською альтернативою Росії, як Московської постординсько-євразійської Русі, тобто, спираючись на спадщину Галицько-Волинської та Литовської Русі, стати європейською Руссю. Однак цей історичний шанс був упущений.

Постмодерністський Лімітроф — це не сателіт, що вищирився багнетами в жорсткій конфронтації зі своїм ідеологічним надворогом, як це було більш характерне для міжвоєнної Східної Європи й менш, але все одно характерне, для Східної Європи перших постперебудовних років. Нинішній Лімітроф — це те, що не “перетравлюється” геополітичними акторами навіть за великого бажання.

Тепер розглянемо, наскільки правомірно використання імені Русь щодо сучасної України.

Як відомо, територія Русі спочатку (IX ст.) охоплювала невелику ділянку дніпровського Правобережжя з центром у Києві та південним кордоном по річці Рось. Основний звід законів Київської Русі називався “Руська правда”. Таку саму назву аналогічний документ носив і в польсько-литовський період нашої історії. Мовою офіційних документів Великого князівства Литовського, куди увійшли Київ з багатьма землями Давньої Русі, була західноруська письмова мова, звана також русинською, руською, канцелярською мовою Великого князівства Литовського. У зв’язку з початком проникнення польської мови до Статутів Великого князівства Литовського 1566–1588 рр. були включені спеціальні статті, що гарантували західноруській мові офіційний статус [5], який зберігався до кінця XVII ст. Аж до кінця XVIII ст. руська мова була письмовою мовою (грамоти, література, листування, офіційні документи) на території Малої, Червоної і Білої Русі, зокрема найбільших духовно-культурних центрів Руського світу — Києво-Печерської лаври та Києво-Могилянської академії.

Якщо говорити про русифікацію, то вона не лише в домонгольські часи, а й на рубежі XVII–XVIII ст. здійснювалася з боку першопрестольного Києва й поширювалася на північно-східні території, де в ті часи навколо Москви щільно розселялися фіно-угри та тюркські народності.

Малоросійські просвітники Мелетій Смотрицький (автор першої докладної граматики церковнослов’янської мови — основи сучасної російської літературної мови), Єпіфаній Славинецький, Дмитро Ростовський (у миру Данило

Савич Туптало), Стефан Яворський (місцєблюститєль Патріаршого престолу), Феофан Прокопович (перший віце-президент Священного Синоду та по смерті Стефана Яворського — його фактичний керівник), Василь Капніст, Григорій Сковорода є одними з центральних фігур загальноруської культури XVII–XVIII ст.

При цьому важливо відзначити, що руська мова (руській) завжди, без будь-яких перерв, використовувалася на історичних землях України, яка за свою історію кілька разів змінювала назви: Київська Русь — Велике Князівство Руське — Мала Русь (Малоросія) — Україна. Крім того, в історичній науці вона іменувалася ще й Південно-Західною Руссю. Зважаючи на це, нескладно усвідомити, що вона була Руською державою, якою її сприймали Польща і Литва, а Україною — навіть у неофіційному найменуванні — вона стала пізніше.

Після розподілу Русі між Ордою і Європою, що став каталізатором етногенезу східнослов'янських народів, титул короля Руського королівства, наданий у 1253 р. Папою Римським Даниїл Галицькому, носили його нащадки аж до кінця XIV ст. У подальшому титули “Король Русі”, “Володар і спадкоємець Русі” перейшли до королів Польщі. Королі утвореної у 1569 р. Речі Посполитої носили титул “Великий князь Руський”. Отже, “Велике князівство Руське” та титул “Великий князь Руський” у XVII і навіть XVIII ст. стосувалися земель сучасної України і не мали відношення до Московської держави, яка офіційно називалась Великим князівством Московським, а з 1547 р. — Руським царством.

Усі гетьмани Війська Запорозького і за Речі Посполитої, і після Переяславської Ради звали себе руськими гетьманами. На Переяславській Раді, згідно з історичними документами, возз'єднувалися Русь Мала (з Військом Запорозьким) і Русь Велика (Московська держава). Про возз'єднання саме Малої і Великої Русі говорили на Переяславській Раді 8 січня 1654 р., зокрема гетьман Війська Запорозького Богдан Хмельницький, писар Іван Виговський, переяславський протопоп Григорій [6]. Офіційний титул “Гетьман України” носив лише гетьман Павло Скоропадський у 1918 р., коли, як відомо, територія сучасної України була окупована німецькими та австро-угорськими військами.

В Австрії, а потім в Австро-Угорщині термін “українці” аж до 1915 р. не визнавався офіційно як позначення національності і слугував назвою певного політичного руху в середовищі галиць-

ких русинів. І тільки під час Першої світової війни, коли галицько-руський рух у Галичині було розгромлено, Відень визнав термін “українці” як назву національності [7]. Хоча аж до 30-х років ще чимало галичан вважали себе русинами, руськими, частиною Русі в старому, традиційному значенні цього поняття.

Свою причетність до цивілізаційного простору загальноруської культури відчували навіть найбільш освічені лідери ОУН, такі як Олег Ольжич: “...Пізнав я досить добре американців і сербів. Даремно ти, Бубо, нарікаєш на українців. В колишній Росії, на мою думку, культура інтелігенції стояла найвище. Маю на увазі дійсну культурність та аристократизм. І українські емігранти-козаки стоять вище за американських інтелектуалів. Що то “демократія” і реальний матеріалістичний світогляд!.. Привившись до німців, а тепер до американців, я все більше починаю цінити наших людей і наше життя” [8]. Засновник і перший керівник ОУН Є. Коновалець, як засвідчив у своєму щоденнику його близький соратник Є. Бачина-Бачинський, вважав, що “треба залишитися при подвійній назві Русь-Україна, не відмежовуватися від історичної назви нашого народу русинів-українців” [9]. І сьогодні, як відомо, канонічна Українська Православна Церква вважає себе частиною Руської Православної Церкви, очолюваної Патріархом Московським і всієї Русі, а предстоятель не визнаної православним світом УПЦ-КП носить титул “Патріарх Київський і всієї Руси-України”.

У Розпорядженні Президента України “Про першочергові заходи щодо відродження церкви Богородиці (Десятинної) в м. Києві” від 12 лютого 2000 р. № 83/2000-рп Десятинна церква характеризується як “визначний духовний центр Руси-України” [10]. Отже, цим законодавчим актом де-юре було підтверджено право України на руську духовно-культурну спадщину.

Про руське коріння Західної України говорить нам не лише величезний масив справжніх історичних документів, а й сучасних топонімів: міста Рава Руська, Руська Поляна у Львівській області, вулиця Руська в Тернополі і багато інших. У додатку до недавно укладеної Угоди між Україною та Словацькою Республікою про місцевий прикордонний рух від 30 травня 2008 р. в переліку прикордонних населених пунктів з української сторони п'ять носять руські назви, зі словацької — всім.

При цьому важливо зрозуміти, що традиція Русі і руської культури в Україні — самодостат-

ня і не має безпосереднього відношення до сучасної Росії.

Таким чином, із ядра Русі, її метрополії, стрижня, який був таким протягом IX–XIII ст. і, з певними застереженнями, залишався протягом XIV–XVIII ст., Україна на рубежі XX–XXI ст. перетворюється не лише, за визначенням М. І. Михальченка, на “лімітрофа Європи” в геополітичному вимірі, а й на “Лімітрофну Русь” у вимірі культурно-цивілізаційному, цивілізаційної традиції.

Лімітрофність вигідна правлячій українській еліті: вона знімає завдання вироблення повнокровної національно-державної ідеології, обмежуючи завдання національно-державної ідентичності простою, висунутою ще Л. Кучмою, дихотомією “Україна — не Росія”. Характерно, що за президентства В. Януковича в українському істеблішменті зникла риторика економічної інтеграції, “єдиного економічного простору” з Росією, так популярна в кабінетах адміністрації Л. Кучми та його урядів. Більше того, віце-прем’єр України В. Семиноженко, який запропонував у березні 2010 р. в телеєфірі “Шустер Live” розглянути ідею створення союзної держави з Росією та Білоруссю [11], піддався за це висловлювання різкій критиці з боку Президента В. Януковича і незабаром був звільнений з посади і переведений на значно нижчу посаду [12].

Водночас гасла європейської інтеграції перетворилися на ритуальну мантру, позбавлену конкретного змісту. Очевидно, що Україна в найближчій перспективі не має шансів навіть, подібно до Туреччини, на початок офіційних переговорів щодо членства в ЄС. Зокрема, посол ЄС в Україні Жозе Мануель Пінто Тейшера через рік після зміни політичної влади в Україні заявив, що “ситуація в Україні не відповідає вимогам для того, щоб навіть обговорювати питання її членства в ЄС” [13], а посол Німеччини Ганс Гаймзют заявив, що приплив капіталу в Україні обмежує “тісне переплетення економічних і політичних інтересів, у тому числі нюанси української юстиції, а головне, німецькі підприємці не можуть працювати й інвестувати в середовище, де застосовуються певні корупційні схеми і практики” [14]. Нині в ЄС спостерігаються симптоми такого тривожного явища, як “втомленість від України”, про що відкрито заявляють провідні європейські політики [15].

У лімітрофній Русі, незважаючи на зовнішні ознаки модернізації (розвиток нових форм механізованого та автоматизованого виробництва, ін-

формаційних технологій, будівництво сучасних висотних будівель, інфраструктурних об’єктів тощо), відсутня така найважливіша ознака “сталого розвитку”, як підтримання та відтворення споконвічних, вікових культурних цінностей і традицій, що визначають унікальність і самобутність країни і народу, його самостійне місце, особливе “слово” в геокультурі, мегарегіональній та світовій цивілізації.

Подібно до того, як Росія — це “мигаюча цивілізація” (мигаюча то Європою, то Азією), Україна — “мигаюча” держава, яка “підморгує” то Заходу, то Росії. У геополітичному та військово-політичному сенсі лімітрофності повною мірою відповідає і позаблоковий статус України. Тут важливо підкреслити, що саме лімітрофна природа української державності, зрештою, й зумовила, визначила зазначений статус.

Про типового або “пересічного” українця не можна нічого сказати, поки не дізнаєшся, любить він чи не любить Росію. До з’ясування цього ключового питання всі розмови про “типового” або “пересічного” українця не мають сенсу. Якщо перевести цей феномен у наукові координати, то мова йде про з’ясування питання, по який бік цивілізаційного кордону перебуває ментальність даного українця.

Ця відмінність ментальна, що виражає принципово різні світоглядно-ціннісні системи координат: колективістське або індивідуалістичне сприйняття, тобто дві різні картини світу, видимі з двох різних “дзвіниць”. Звичайно ж, така різниця зовсім не збігається з формальним розподілом по “паспортній” національності, родинному походженню чи мові, хоча ці критерії і відіграють доволі важливу (але не визначальну!) роль. І це яскраво засвідчили події Помаранчевої революції, що раптом розкрили зяючу ментальну прірву між переважно російськомовним Києвом і російськомовним Донецьком.

Для багатьох українців їх національність означає лише етнокультурне, але не цивілізаційне самовизначення. Тобто, багато українців вважають себе частиною руського світу, і в цьому сенсі саме руська ідентичність має для них визначальне цивілізаційне значення. Як засвідчило “помаранчеве” п’ятиріччя, ця особливість українського менталітету може надзвичайно загостритися і стати очевидною, масово вирвавшись назовні, у разі практичної постановки дилеми (практичної необхідності зробити вибір): з НАТО та ЄС (Західною та Центральною Європою) або з Росією.

Отже, вся інтрига українського політикуму зводиться до простої альтернативи: “з Росією чи від Росії”. В Україні домінує сприйняття Росії як “значущого Іншого”, забезпечення відмінності від якого лежить в основі міжнародної суб’єктності та зовнішньополітичної ідентичності України. З огляду на це, будь-який інший зовнішньополітичний вектор сприймається в Україні передусім як можливість урівноваження впливу з боку Росії, а вже потім наповнюється конкретним змістом двостороннього співробітництва [16].

Заохочення етатистськи забарвленого патріотизму в Росії на тлі міцно вкарбованих у результаті Помаранчевої революції у свідомість українського істеблішменту і виборця ліберальних практик якщо об’єктивно не посилюють цивілізаційний дрейф двох країн одна від одної, то, принаймні, чітко розмежують їх національно-державну ідентичність. Росія, за О. Яновим і О. Ахієзером [17], є “маятниковою” цивілізацією, що історично розкачується між ліберальною Європою та деспотичною “візантійсько-ординською” Євразією. Україна залишається “маятниковою” лімітрофною державою, “прикордонним швом-протокою” між цивілізаційними платформами Євросоюзу та Росії.

І в цьому контексті слід звернути увагу на одну фундаментальну світоглядну, “архетипну” відмінність російської та української політичної психології.

На думку британського історика Дж. М. Робертса, сучасна Європа сьогодні є “постхристиянською і неопоганською” [18]. Справа, звичайно, не у формальній кількості християнських парафій або прихожан, а в самій структурі, парадигмі сучасного західного світу і мислення, які зробили плюралізм першоосновою будь-яких суспільних інститутів і концепцій. При цьому плюралізм, очевидно, легше поєднати з пантеоном античних богів або пантеїзмом, ніж з монотеїстичними релігіями з їх “абсолютоцентризмом”. Європейська конвенція з прав людини не має безпосереднього відношення до християнства. Водночас вона дуже пов’язана з вченням Аристотеля і римським правом.

У цьому соціокультурному контексті Україна демонструє незрівнянно більшу близькість до сучасної Європи, ніж Росія, де, навпаки, наростають тенденції до одержавлення таких строго ієрархічних і колективістських релігій, як православ’я та іслам.

Про інтеграцію України (як європейської, а не лімітрофної Русі) з Росією гіпотетично можна

буде говорити лише у випадку руської (а значить, європейської, а не євразійської!) геокультурної [19] ідентифікації самої Росії, що в умовах збереження її державної цілісності в осяжній історичній перспективі не є можливим.

На відміну від лімітрофної Русі постперевбудовна Росія перетворилася на своєрідну державу-корпорацію, зіщулену до геополітичного “острова”, що не відіграє визначальної ролі в ключових міжцивілізаційних конфліктах початку XXI ст. У нинішній Росії грань між імперським універсалізмом, як відчуттям відповідальної місії перед світом і Вічністю, і безбожним шовінізмом або нафтогазовим етнонаціоналізмом нерідко стирається.

Подолати лімітрофність України в рамках культури візантійсько-імперської традиції, що спирається на християнство східного обряду (православ’я всіх існуючих конфесій, включаючи автокефальні, або греко-католицизм), неможливо. У цій системі геокультурних координат Україна залишиться геокультурною напівпериферією Росії, як, безсумнівно, набагато більш потужного і консолідованого центру східного (візантійської традиції) християнства, і глибокою периферією інтегрованої до ЄС Європи.

Подолати лімітрофність Україна здатна через прорив до нової духовно-культурної системи координат, а саме через відродження традиції дохристиянської ведичної культури Київської та Литовської Русі, її інтегрування з найдавнішими шарами Трипільської та Мезинської культур. Лише повернувшись до свого споконвічного руського коріння, “легалізувавши” загальноруську культурну спадщину, консолідувавши національну свідомість навколо найдавніших духовно-культурних цінностей, що становлять глибинний фундамент, першооснову великих цивілізацій давнини (ведичної Індії, Персії, стародавнього Єгипту, Еллади, Риму), і мобілізувавши пасіонарно-інноваційний потенціал молоді української мови та української культури, Україна може вирватися з “сірої зони” лімітрофності й постати повноцінною цивілізаційною альтернативою Російській Федерації, що звужується протягом останнього двадцятиріччя до континентального “острова Росія” і спирається на “візантійське православ’я” й ординську традицію управління з її дихотомією “правитель — натовп” — тобто цінності, що зазнали соціального фіаско і вже мінімум тричі призвели до катастроф Смути (1598–1613 рр., 1917–1920 рр., 1991 р.).

Україна має багатобічній потенціал для формування власної цивілізаційно-культурної моделі розвитку, що спирається як на традиції східнохристиянської, загальноруської та центральноєвропейської культурної спадщини, так і на глибинну спадщину праматеринської язичницької культури українських земель, що сягає корінням у VI–V тисячоліття до н. е. і заклала архетип українського міфу, орнаменту і народного побуту, одним з найяскравіших проявів якої є Трипільська культура.

Отже, по суті, ми є свідками відтворення в нових умовах давнього історичного спору “за Руську спадщину” між Литовською і Московською Руссю.

У цьому контексті необхідний перегляд концептуальних підходів щодо проблеми двомовності і бікультурності України: саме законодавче закріплення за російською мовою в Україні реально існуючого загальнонаціонального статусу (офіційного або державного) здатне обірвати останній канат, що як якір утримує Україну в цивілізаційно-культурній орбіті Російської Федерації. Україна в цьому випадку може постати повномасштабною, комплементарною, самодостатньою європейською альтернативою Московській державі, як це вже було за часів Литовської Русі. Більше того, Русь-Україна, як потенційний член Європейського Союзу, саме як реальна європейська альтернатива здатна стати потужним притягальним прикладом для мільйонів етнічних росіян і представників інших корінних народів у самій Росії.

Література

1. *SCImago(2007)*. SJR // SCImago Journal & Country Rank. — January 20, 2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scimagojr.com>
2. Цымбурский В. Остров Россия (Перспективы российской геополитики) // Полис. — 1993. — № 5. — С. 6–23; Цымбурский В. Народы между цивилизациями // Pro et Contra. — 1997. — № 2. — С. 154–184.
3. Михальченко М. Лімітроф Європи: випадковість чи доля України? // Людина і політика. — 2000. — № 3. — С. 4–39; Михальченко Н. И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? — К.: Ин-т социологии НАНУ, 2001. — 291 с.
4. Интервью с профессором Георгием Почепцовым // Славянские вести. — 2005. — № 13 (59). — 18–24 апр. — С. 9.
5. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588. Тэкст. Даведнік. Каментарыі. — Мінск: БелСЭ, 1989. — 573 с.
6. *Воссоединение Руси*: Сб. док. и материалов / Сост. А. А. Олейников; Под общ. ред. Г. Я. Сергиенко / Укр. акад.

русистики, Фонд Б. Н. Ельцина. — К.: Киевская Русь, 2008. — С. 55, 61–63.

7. Расевич В. Меморандум від липня 1915 р. до Австрійського уряду про необхідність вживання національної назви “українець” // Україна в минулому: 36. ст.— К., Л., 1994. — Вип. 5. — С. 173.

8. Ольжич О. З листівки до О. Олесь та В. Кандиби від 13.09.1932 // Незнаному воякові. Заповідане живим. — К.: Фондація ім. О. Ольжича, 1994. — С. 343.

9. Бачина-Бачинський Є. Щоденник із Женеви. Запис від 10.11.1930. — Цит. за: <http://varjag-2007.livejournal.com/tag/Коновалец>.

10. Сайт Верховної Ради України “Законодавство України” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=83%2F2000-%F0%EF> (зазначене розпорядження Президента України втратило чинність 17 вересня 2004 р. у зв’язку з прийняттям главою держави розпорядження № 217/2004-рп щодо музеєфікації залишків Десятинної церкви замість її відновлення).

11. Вице-премьер: Украинцы хотят союзного государства с Россией и Беларусью. 28 марта 2010. — <http://korrespondent.net/ukraine/politics/1061357-vice-premer-ukraincy-hotyat-soyuznogo-gosudarstva-s-rossiej-i-belarusyu>

12. Янукович розкритикував Семиноженка і його Союз // Українська правда. — 2010. — 01 квіт. — <http://www.pravda.com.ua/news/2010/04/1/4903921/>

13. Влада “доінтегрувалася” в Європу, аж її прямим текстом ...направили в інший бік // KyivPost 2011. — 15 февр. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — <http://www.kyivpost.ua/opinion/op-ed/vlada-dointegrualasya-v-yevropu-do-togo-sho-yiyi-pryamim-tekstom-napravili-v-inshij-bik.html>

14. Ганс-Юрген Гаймзет: Німецькі підприємці не можуть працювати в умовах корупції. Інтерв’ю Чрезвычайного і Полномочного Посла Федеративної Республіки Німеччини в Україні Ганса-Юргена Гаймзета // Weekly.ua. — 2011. — 3 февр. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://weekly.ua/pulse/interview/2011/02/03/122337.html>

15. Евросоюз устал от Украины. — 19 дек. 2010. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: — <http://news.mail.ru/inworld/ukraina/politics/4995354/>

16. Шинкарук К. О. Формування зовнішньополітичної ідентичності України: Автореф. дис.... канд. політ. наук. — К.: ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 20 с.

17. Янов А. Л. Тень грозного царя. — М.: Крук, 1996. — 224 с.; Янов А. Л. Патриотизм и национализм в России. 1825–1921. — М.: ИКЦ “Академкнига”, 2002. — 398 с.; Ахизер А. С. Россия: некоторые проблемы социокультурной динамики // Мир России. — 1995. — № 1, Т. IV. — С. 3–57.

18. Roberts J. M. The Penguin history of Europe. — London: Penguin Books, 1997. — P. 668.

19. Валлерстайн И. Геокультура развития или трансформация нашей геокультуры? Доклад на Международном форуме по проблеме “Культура и Развитие”, организованном IFES и ЮНЕСКО, Сеул, 22–23 ноября 1993. — С. 4. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.geopolitics.ru/common/library.htm>

З ядра Русі, її метрополії Україна на рубежі XX–XXI ст. перетворюється на “лімітрофну Русь” у геополітичному та геокультурному вимірах. Для лімітрофності характерний пріоритет інституційних цілей над завданнями сталого національно-державного розвитку. Подолати лімітрофність Україна здатна через формування власної багатокультурної моделі розвитку, що спирається на традиції Київської та Литовської Русі.

Из ядра Руси, ее метрополии Украина на рубеже XX–XXI вв. превращается в “лимитрофную Русь” в геополитическом и геокультурном измерениях. Для лимитрофности характерен приоритет институциональных целей над задачами устойчивого национально-государственного развития. Преодолеть лимитрофность Украина способна через формирование собственной многокультурной модели развития, опирающейся на традиции Киевской и Литовской Руси.

From the core of Rus, its metropolis Ukraine at the turn of XX–XXI centuries becomes “limitrophe Rus” in the geopolitical and geo-cultural dimensions. The limitrophe character provides the priority of institutional goals over a sustainable nation-state development. Ukraine is able to overcome limitrophism through forming its own multicultural model of development based on the traditions of Kievan and Lithuanian Rus.

Надійшла 8 квітня 2011 р.